

Перспективи подальших досліджень

Перспективу для подальших наукових досліджень у межах зазначеної тематики становлять напрями та глибина імплементації норм ISO 26000 у практику діяльності вітчизняних підприємств у разі разом із оцінкою ефектів такої імплементації.

1. Баюра Д. Корпоративна соціальна відповідальність у системі корпоративного управління / Д. Баюра // Україна: аспекти праці. – 2009. – № 1. – С. 21–25. 2. Грант Р. Современный стратегический анализ / Р. Грант. – СПб.: Питер, 2011. – 560 с. 3. Колосок А. М. Соціальна відповідальність в системі корпоративного управління / А. М. Колосок // Економічний форум. – 2014. – № 1/2014. – С. 249–253. 4. Каплан Р. Сбалансированная система показателей / Р. Каплан, Д. Нортон. – М.: Олимп-Бизнес, 2004. – 214 с. 5. Чан Ким. Стратегия голубого океана: как создать свободную рыночную нишу и перестать бояться конкурентов / Ч. Ким, Р. Моборн. – М.: Нипро, 2005. – 727 с. 6. ISO 26000: Guidance on social responsibility [pdf-документ]. – Режим доступу: <http://www.cnis.gov.cn/wzgg/201405/P020140512224950899020.pdf> (03 травня 2015 р.). 7. Morgan M. Executing your strategy / M. Morgan, R. Levitt, W. Malek – Boston: Harvard Business Revue, 2008. – 289 p. 8. The first ever European survey of consumers attitudes towards Corporate Social Responsibility, “CSR Europe Magazine The Corporate Social Responsibility Magazine in Europe”, January 2001.

УДК 37.015.6:371.26

* О. М. Блистів, Л. В. Галаз

* Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка,
кафедра менеджменту та адміністрування,
Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра менеджменту організацій

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ЯКОСТІ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

© Блистів О. М., Галаз Л. В., 2015

Характерною ознакою сучасного етапу економічного та науково-технічного прогресу є стрімкий розвиток інформаційних технологій, їх якнайширше використання у різних сферах життя, зокрема в освіті та управлінні державою.

Сьогодні система освіти переживає період змін та трансформацій. Навчальні заклади повинні формувати вміння вчитися, здобувати інформацію, отримувати з неї необхідні знання. Зважаючи на це, все більшу роль у навчальному процесі відіграє рівень розвитку інформаційної культури особистості.

Поширення інформаційної культури в суспільстві та в освіті зокрема є важливим соціально-освітнім підґрунтям інформатизації загалом. Розглянуто особливості формування інформаційної культури особистості; розкрито зміст поняття “інформаційна культура” та сформульовано проблеми її формування; визначено шляхи та методи впливу інформаційної культури на ефективність навчального процесу.

Формування інформаційної культури якісно впливає на розвиток мислення студентів, сприяючи вмінню мислити категоріями, відділяти головне від другорядного, аналізувати ситуацію і робити висновки, розвиваючи їх об’єктивну та абстрактну складові.

Доводячи важливість впливу ІТ на освітній процес, увагу зосереджено і на негативних моментах такого впливу. Розкрито, зокрема, сутність таких аспектів, як індивідуалізація процесу навчання, створення нових форм взаємодії, вплив інформатизації

на сучасну мову, вплив на цінності та культурні інтереси студентів; розглянуто проблеми фільтрації матеріалу, переходу до самостійних дій, підміни реальних знань комп'ютерною програмою тощо.

Ключові слова: інформаційне суспільство, інформаційна культура, особистість, інформаційні технології, якість навчання.

O. Blystiv, L. Galaz

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

Management of Administration Department

Lviv Polytechnic National University

Management of Organizations Department

INTERRELATION BETWEEN INFORMATION CULTURE AND THE QUALITY OF EDUCATIONAL PROCESS

© *Blystiv O., Galaz L., 2015*

A characteristic feature of the present stage of economic, technological and information progress is rapid development of information technologies, their wide use in everyday life and education as well as in government management.

Today, the educational system is undergoing the period of changes and transformations. Educational establishments should form the ability to learn, obtain information and gather the necessary knowledge. Hence, the development of an individual's information culture plays an increasing role in educational process.

Expansion of the information culture in the society and, particularly, in education is an important social and educational foundation of informatization in general. This article examines peculiarities of formation of an individual's information culture; elucidates the notion of "information culture" and formulates the problems of its formation; identifies the ways and methods by which information culture influences the efficiency of the educational process.

Formation of the information culture influences students thinking ability in a positive way, enabling them to think in categories, see main ideas, analyze the situation and draw conclusions developing their objective and abstract constituents.

Proving the importance of IT influence on the process of education, we also focus our attention on the negative moments of such influence. We reveal the essence of such aspects as individualization of the learning process, creation of new forms of interaction, informatization impact on the modern language, students' values and cultural interests as well as material filtration, transition to individual work, substitution of real knowledge by a computer programme etc.

Key words: information society, information culture, personality, information technologies, quality of training.

Постановка проблеми

У період стрімкого розвитку інформаційного суспільства необхідно підготувати людину до швидкого сприйняття та обробки великих обсягів інформації, оволодіння сучасними засобами, методами і технологією роботи з нею. Однак, нові умови роботи породжують залежність інформованості однієї людини від інформації, набутої іншими людьми. Тому недостатньо вміти самостійно освоювати, накопичувати інформацію. Людина має мати певний рівень соціальної культури поведінки з інформацією. Для відображення цього факту запроваджено термін "інформаційна культура". Інтерес до проблем інформаційної культури викликаний переходом до нового типу економіки, яка ґрунтується на знаннях та до нового типу управління знаннями.

Актуальність формування інформаційної культури пов'язана з розширенням впливу на молодь засобів масової комунікації. Відтак це зумовлює необхідність застосування особистісно орієнтованого підходу до розвитку критичного мислення студентів, становлення захисного механізму до значного впливу засобів масової комунікації, які, з одного боку, спричиняють відчутне зростання інтелектуального і культурного потенціалу особистості, а з іншого – можуть руйнівню впливати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Вивченню загальних тенденцій розвитку інформаційної культури присвячено наукові дослідження Н. Джинчарадзе, Л. Скворцова, Л. Винарика і О. Щедрика. Результати аналізу психолого-педагогічних напрацювань вітчизняних дослідників дають змогу стверджувати, що в них накопичено значний науковий і практичний досвід, який може стати основою для вдосконалення підходів до формування інформаційної культури майбутніх учителів (М. Близнюк, Т. Богданова, Н. Гендіна, О. Гладченко, Ю. Рамський, А. Столяревська, А. Фінькова); визначено домінуючі імперативи нової стратегії професійної підготовки фахівців з позиції нової філософії освіти (В. Андрущенко, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кремень, В. Огнев'юк та інші). Значущими в контексті розгляду питання формування інформаційної культури педагогічних працівників є наукові дослідження Т. Бабенко, Є. Данильчук, М. Жалдака, О. Значенко, А. Коломієць, С. Конюшенко, Л. Лазаревої, О. Шиман.

Проблема впливу інформаційної культури на якість навчального процесу залишається достатньо актуальною. На сторінках наукових видань, у працях багатьох учених та учителів (В. Шолохович, Є. Силаєва, С. Антонова, М. Левшина, С. Оленєв, Є. Семенюк, Н. Зінов'єва, А. Гречихін, М. Назаренко, Р. Гуревич, Н. Баловсяк, О. Немиров, Н. Гендіна, В. Кравець, В. Кухаренко, В. Мозолін, Н. Новожилова та ін.) досліджуються методики формування інформаційної культури молодого покоління, аналізуються форми навчальної роботи, доцільність використання засобів і прийомів для розвитку інформаційної культури на ефективність навчального процесу. Водночас у дослідженнях вітчизняних вчених недостатньо розглянуто питання взаємозв'язку інформаційної культури майбутніх учителів та якості навчального процесу у контексті нової освітньої парадигми.

Постановка цілей

Мета статті: виявити шляхи та методи взаємовпливу інформаційної культури на ефективність навчального процесу.

Для досягнення мети визначено такі завдання:

- розкрити сучасні трактування поняття інформаційної культури як складової загальної культури особистості студента;
- обґрунтувати особливості впливу інформаційної культури на якість навчального процесу.

Виклад основного матеріалу

Інформаційна культура – здатність суспільства ефективно використовувати наявні інформаційні ресурси і засоби інформаційних комунікацій, а також застосовувати для цих цілей передові досягнення в галузі розвитку засобів інформатизації та інформаційно-комунікаційних технологій [8].

Н. Г. Джинчарадзе зазначає, що інформаційна культура особистості “вміщує в себе багатоаспектні, взаємопов'язані елементи – інформаційний потенціал, інформаційний світогляд, інформаційний менталітет, інформаційно-орієнтаційну діяльність, мікро- та макроінфомодель, інфопотребу та інші” [1]

Один з провідних фахівців в галузі інформатизації Е. П. Семенюк під інформаційною культурою розуміє інформаційний компонент людської культури загалом, що об'єктивно характеризує рівень всіх здійснюваних у суспільстві інформаційних процесів та існуючих інформаційних стосунків.

Поняття інформації та інформаційної культури з філософського погляду аналізує А. Суханов [10], який вважає, що впоратися з гігантськими потоками інформації людина може тільки за допомогою високої інформаційної культури, якої необхідно набути.

Інформаційну культуру науковець розглядає як досягнутий рівень організації інформаційних процесів, ступінь задоволення потреб людей в інформаційному спілкуванні, рівень ефективності створення, збирання, зберігання, опрацювання і передавання інформаційних ресурсів. Водночас це і діяльність, спрямована на удосконалення всіх видів інформаційного спілкування, створення найсприятливіших умов для того, щоб цінності культури були засвоєні людиною, ввійшли органічно в її спосіб життя [2].

На нашу думку, основою інформаційної культури особистості є знання про інформаційне середовище, закони його функціонування та розвитку, вміння орієнтуватися в безмежному просторі різноманітних повідомлень і даних, раціонально використовувати засоби сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для задоволення інформаційних потреб.

До ознак інформаційної культури людини належать:

- уміння адекватно визначати потребу в інформації;
- ефективно шукати потрібні дані;
- адекватно відбирати й оцінювати інформацію;
- мати навички опрацювання інформації та продукувати нову;
- володіти здатністю до інформаційного спілкування.

Усе вищеперераховане має ґрунтуватися на розумінні ролі інформації у суспільстві, знанні законів інформаційного середовища та розумінні свого місця в ньому, володінні новими інформаційними технологіями.

Як відомо, глобальний характер інформаційного розвитку, формування інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури, окрім позитивних впливів, спричиняє багато нових і непростижних проблем, котрі, насамперед, пов'язані з розвитком самої людини, забезпеченням психологічних, моральних, правових аспектів взаємодії з інформаційним оточенням. Негативним інформаційно-психологічним впливом називають вплив інформації на психіку і свідомість людини, що призводить до неадекватного відображення дійсності і, як наслідок, зміни поведінки. Під інформаційно-психологічними факторами ризику, що чинять на особистість свій вплив, розуміють такі характеристики системи "людина – інформаційне середовище", які є потенційно небезпечними для нормальної життєдіяльності [3]. Аналіз наукової літератури показує, що основними факторами інформаційного середовища, які можуть стати факторами ризику, а відтак і джерелами інформаційно-психологічної небезпеки, є:

1) обсяг, повнота, кількість інформації, точність, доступність, своєчасність надходження до реципієнтів;

2) співрозмірність ергономічних характеристик інформації та їх потоків до параметрів органів чуттів, властивостей уваги, пам'яті, мислення особистості, поведінкових стереотипів, соціально-психологічних установок суспільства ;

3) наявність в інформаційних потоках специфічних елементів, які цілеспрямовано змінюють психофізіологічний стан великих мас людей, або осіб, які приймають важливі для соціуму рішення;

4) наявність в інформаційному середовищі модифікованих фізичних носіїв інформації, які впливають безпосередньо на фізіологічних носіїв (світлові, звукові, електромагнітні впливи) [5].

До основних факторів інформаційно-психологічного ризику, властивих самій людині, належать:

1) незрілість особистості, що полягає в нездатності до самостійного, усвідомленого вибору інформації, релевантної власним змінам, переконанням та планам;

2) налаштування особистості на конформізм, наслідування, на готовність до сприйняття маніпулятивних інформаційних впливів;

3) негативно змінений функціональний стан головного мозку та психіки;

4) стан соціуму, що сприяє підвищеній сугестивності, масовому зараженню ідеями, закликами, що виходять від харизматичної особистості, і викликається на психофізіологічному рівні гострим психоемоційним стресом, фрустрацією, тривожністю.

Масштабність і потужність впливу інформаційного середовища на психіку людей, їх особистості в сучасних умовах актуалізувало проблему інформаційно-психологічної безпеки. Під інформаційно-психологічною безпекою розуміють стійкий стан захищеності особи від негативних інформаційних впливів. Очевидно, що інформаційне середовище, яке оточує людину, неоднорідне, має різну природу інформаційно-психологічного впливу. У ньому в інтегрованому вигляді і різноманітних поєднаннях одночасно функціонують інформація, яка адекватно відображає реальний світ, а також деформована, перекручена інформація. Це зумовлено як складністю самого процесу пізнання, неповнотою наших знань про світ, так і упередженістю, суб'єктивністю людей, які її відтворюють. Для особистості, яка перебуває на стадії формування і розвитку, це може становити інформаційно-психологічну небезпеку. Тому вважаємо доречним звернути особливу увагу на формування у студентів критичного мислення та інформаційної культури при сприйнятті та використанні інформації. Це допоможе певною мірою створити інформаційно-психологічну безпеку особистості та зберегти її психологічне здоров'я.

Великого значення у формуванні інформаційної культури набуває освіта, яка повинна формувати нового фахівця інформаційного співтовариства, що володіє такими вміннями і навичками, як диференціація інформації; виділення значущої інформації; вироблення критеріїв оцінювання інформації; створення інформації та використання її.

Розвиток зазначених вмінь та навичок є важливим аспектом підготовки майбутніх учителів, оскільки вони у майбутньому повинні формувати такі самі риси у своїх учнів.

Поділяємо думку М. М. Левшина [6] про те, що “досягнення мети формування інформаційної культури здійснюється у процесі вирішення наступних завдань: вивчення різноманітних джерел інформації; опанування способів аналітико-синтетичної переробки навчальної інформації, прийомів і засобів самостійного ведення пошуку інформації відповідно до завдань, які виникають під час навчання; вивчення і застосування можливостей новітніх інформаційних технологій тощо”.

На основі цього вважаємо доцільним враховувати чинники формування інформаційної культури під час розроблення навчальних планів, програм дисциплін, робочих навчальних програм, підручників, посібників, навчально-методичного забезпечення тощо.

Студенти повинні усвідомлювати, що інформація є єдиним ресурсом життєзабезпечення, який не вичерпується, а накопичується. Відомо, що у 70-ті роки ХХ ст. обсяг інформації подвоювався кожні 5–7 років, а сьогодні це відбувається через кожні два роки [4].

Вважаємо, що методика укрупнення дисциплін [7] сприятиме формуванню інформаційної культури студентів, оскільки спонукатиме їх до постійного удосконалення навичок пошуку, оцінювання, відбору, опрацювання інформації.

Великого значення для формування інформаційної культури набувають нові інформаційно-комунікаційні технології (далі ІКТ), які визначаються як сукупність методів і засобів збирання, організації, збереження, опрацювання, передавання й подання інформації, що розширює знання людей і розвиває їхні можливості. До сучасних інформаційно-комунікаційних технологій навчання належать: інтернет-технології, мультимедійні програмні засоби, офісне та спеціалізоване програмне забезпечення (*текстові та графічні редактори, програми підготовки презентацій, електронні таблиці тощо*), електронні посібники та підручники, системи дистанційного навчання (системи комп'ютерного супроводу навчання), телеконференції [9].

Застосування ІКТ у навчально-виховному процесі відіграє важливу роль, зокрема:

- забезпечує інтеграційні процеси пізнання;
- сприяє розвитку особистості;
- підвищує рівень активності й реактивності студентів;
- розвиває здібності альтернативного мислення;
- розвиває вміння розробляти стратегії пошуку вирішення навчальних та практичних завдань;
- дозволяє прогнозувати результати реалізації прийнятих рішень на основі моделювання об'єктів, явищ, процесів, що вивчаються та їхніх взаємозв'язків.

ІКТ дають змогу інтегративно підходити до навчання, – це може ще більше розширити межі взаємодії між предметами певного курсу. З використанням ІКТ реалізується творчий та

інтелектуальний потенціал учасників процесу, їх залучення до сучасних способів отримання і переробки інформації. Цей процес сприяє більшому взаємному збагаченню викладача та студента. Застосування мультимедіа на заняттях дає змогу активізувати канали студентського сприйняття, а отже, сприяє ефективному засвоєнню навчального матеріалу. Відомо, що більшість людей запам'ятовує 5 % почутого і 20 % побаченого з першого сприйняття. Одночасне використання аудіо- та відеоінформації підвищує запам'ятовування до 40–50 %. Під час використання мультимедійних технологій етап мотивації збільшується й має пізнавальне навантаження. Це важлива умова успішності навчання, оскільки без інтересу до поповнення знань, без активізації уваги та емоцій відсутня творча діяльність студента, не формується активно його інформаційна культура.

Сьогодні інформаційно-комунікаційним технологіям належить провідна роль у всіх сферах діяльності людини, зокрема і в сфері освіти. Використання ІТ в освіті істотно впливає на формування загальної та інформаційної культури студента, його соціальну поведінку. Однак не можна зосереджувати увагу лише на позитивному впливі. Існують важливі моменти, на які слід звернути увагу з огляду на їх неоднозначний вплив і, відповідно, значення. Отже, розглянемо деякі соціокультурні аспекти інформатизації освіти та їх вплив на культуру сучасного студента.

Індивідуалізація процесу навчання студентів. З використанням ІТ можна індивідуалізувати процес навчання. Підвищується рівень активності студента, розвивається мислення, формуються вміння виконувати як навчальні, так і практичні завдання. Тому надзвичайно важливо в процесі навчання допомогти майбутньому фахівцю побудувати свою індивідуальну освітню технологію з урахуванням його здібностей. Незважаючи на це, індивідуалізація навчання може призвести і до негативних явищ. Так, індивідуалізація може ще більше посилити розшарування всередині групи на слабких і сильних студентів. Іншим істотним недоліком є “згорання” соціальних контактів, скорочення практики соціальної взаємодії і спілкування.

Створення нових форм взаємодії в процесі навчання. Використання ІТ дає можливість підвищити різноманіття видів і форм організації діяльності студентів на заняттях і вдома як, наприклад, видача та виконання індивідуальних завдань, групових завдань, проектних рішень тощо. Але разом з тим спостерігається зменшення ролі викладача на заняттях, зниження його авторитету та виховного впливу на процес навчання.

Вплив інформатизації на сучасну мову. Індивідуалізація зводить до мінімуму живе спілкування викладачів і студентів, студентів між собою, пропонуючи їм спілкування у вигляді “діалогу з комп'ютером”. Це призводить до того, студенти не отримують достатньої практики спілкування, формулювання думки, змінюється стиль формулювань і письмового викладу, з'являється сленг, мова спрощується.

Вплив інформатизації на цінності та культурні інтереси сучасних студентів. Інформаційне суспільство дає змогу легко задовольнити будь-які інформаційні потреби людини. Проте в деяких ситуаціях, коли йдеться про моральні цінності та культурні інтереси сучасних студентів, вплив інформатизації може призвести до істотних негативних результатів, як, наприклад, зниження значущості традиційних культурних цінностей (книги, живопис, класична музика, театр), нав'язування масової культури, поява субкультур.

Проблема відбору та фільтрації матеріалу. Певні негативні моменти може викликати значна свобода в пошуку і використанні інформації. При цьому студенти часто не здатні правильно використовувати її. Часто нелінійна структура інформації наражає студента на “спокусу” йти за пропонованими посиланнями. За невмілого використання таких ресурсів відбувається відволікання від основної мети.

Проблема переходу до самостійних дій. Найскладніше перейти від роботи з інформаційними технологіями до самостійних професійних дій. Часто використання засобів інформатизації освіти невиправдано позбавляє студентів можливості самостійного проведення дослідів, що негативно позначається на результатах навчання.

Підміна знань комп'ютерною програмою. Сьогодні відбувається заміна знань навичками з пошуку та отримання необхідної інформації за допомогою комп'ютерних програм. Безперечно, це

істотно спрощує процес навчання студента, проте, з іншого боку, означає для студента зниження цінності володіння знаннями.

Порушення права інтелектуальної власності. У процесі навчання студент отримує доступ до колосальних обсягів інформації. При цьому у нього часто виробляється відчуття повної відкритості та вседоступності інформації. Отже, студенти, копіюючи різні інформаційні продукти (програми, підручники в електронному вигляді тощо), навіть не думають про те, що в багатьох випадках їх копіювання і використання є прямим порушенням права інтелектуальної власності.

Висновки

Отже, інформаційна культура формує: розвиток особистості студента; умови для підготовки його до самостійної продуктивної діяльності в умовах інформаційного суспільства; реалізацію соціального замовлення, зумовленого інформатизацією сучасного суспільства; інтенсифікацію усіх рівнів навчально-виховного процесу; гуманітаризацію та гуманізацію навчального процесу. Процес інформатизації освіти є не лінійною функцією, а доволі складним соціокультурним феноменом, що містить як позитивні, так і негативні моменти, які слід враховувати, плануючи і організовуючи навчальний процес.

Перспективи подальших досліджень

Враховуючи актуальність проблеми розвитку та модернізації освітньої галузі у нашій країні, у подальших дослідженнях доцільно звернути увагу на розроблення та впровадження інноваційних технологій підготовки студентів. Оскільки інформаційне середовище здатне як позитивно, так і негативно впливати на людину, то вважаємо доцільним подальше обґрунтування та виокремлення чинників впливу та пошук способів зменшення їх руйнівної дії на особистість.

1. Джингчарадзе Н.Г. *Інформаційна культура особи: формування та тенденції розвитку (соціально-філософський аналіз): дис. ...д-ра філос.наук : 09.00.03 / Наталія Гаврилівна Джингчарадзе.* – К.: Київський ун-т ім. Т. Шевченка, 1997. – 452 с. 2. *Енциклопедія освіти / Акад. ред. наук України; гол. ред. В. Г. Кремінь.* – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с. 3. Зараковский Г. М. *Информационно-психологическая безопасность: основные понятия / Г. М. Зараковский, Г. Л. Смолян // Психология и безопасность организаций ; под ред. А. В. Брушлинского и В. Е. Лепского.* – М., 1997. 4. Калініна Л. М. *Інтернет як джерело отримання інформації та засіб підвищення професійної майстерності вчителів і керівників закладів освіти / Л. М. Калініна, О. Л. Губаи // Стратегії управління закладами освіти в умо-вах формування інформаційного суспільства : зб. наук. пр. / Ін-т педагогіки АПН України ; за ред. Р. П. Вдовиченко, Л. М. Калініної.* – К. ; Миколаїв : Ілліон, 2008.– Вип. 1. – С. 209 – 221. 5. Козырева А. Ю. *Информационно-психологическая безопасность в практике дипломатической службы / А. Ю. Козырева.* – М. : ДА МИД России, 2004. – 158 с. 6. Левшин М. М. *Педагогічна сутність поняття “інформаційна культура особистості” / М. М. Левшин // Вища освіта України.* – 2002. – № 3. – С. 67–74. 7. *Наказ МОН № 47 від 26.01.2015 р // [Електронний Ресурс] : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0132-15>.* 8. Степанов В. Ю. *Інформаційна культура сучасного інформаційного суспільства / В. Ю. Степанов // Вісник Харк. держ. акад. культури : зб. наук. пр.* – 2009. – Вип. 27. – С. 91–97. 9. Степанов В.Ю. *Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті / В. Ю. Степанов // Вісник Харківської державної академії культури.* – 2010. – Вип.30. – С. 173–179. 10. Суханов А. П. *Информация и прогресс / А. П. Суханов.* – Новосибирск: Наука, 1988. – 193 с.